

“OTOYINING TUG‘ILGAN YILI” QISSASIDA JAMIYATDAGI AXLOQIY
MUAMMOLARNING BADIY TALQINI

Norova Lola Xushvaqtzoda

*Sirdaryo viloyati Guliston shahar maktabgacha va maktab
ta’limi bo‘limining darsliklar bo‘yicha metodisti*

Annotatsiya

Mazkur maqolada “Otoyining tug‘ilgan yili” qissasida jamiyatdagi axloqiy muammolarning badiiy talqini ilmiy tahlil qilinadi. Asarda insoniy munosabatlar, ma’naviy qadriyatlar, yoshlar tarbiyasi va jamiyatdagi axloqiy qarama-qarshiliklar badiiy obrazlar orqali yoritilgani ko‘rsatib beriladi. Qissa qahramonlaridan biri bo‘lgan Asqar obrazi orqali yosh avlodning axloqiy fazilatlarini, hayotiy qarashlari hamda shaxs sifatida shakllanish jarayoni tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida asarning badiiy vositalari, obrazlar tizimi va psixologik tasvir usullari o‘rganilib, qissaning ijtimoiy-tarbiyaviy ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so‘zlar

qissa, badiiy talqin, axloqiy muammo, ma’naviyat, obraz, Asqar obrazi, yoshlar tarbiyasi, adabiy tahlil.

Kirish

Adabiyot jamiyat hayotining muhim ma’naviy ko‘zgusi bo‘lib, unda insoniyatning ruhiy dunyosi, axloqiy qarashlari hamda ijtimoiy muammolari aks etadi. Har bir badiiy asar o‘z davrining ma’naviy muhitini, insonlarning hayotiy qadriyatlarini va jamiyat taraqqiyotiga ta’sir etuvchi omillarni o‘zida mujassamlashtiradi. Shu bois badiiy asarlarni ilmiy tahlil qilish orqali jamiyatning ma’naviy rivojlanish jarayonlarini ham chuqurroq anglash mumkin.

O‘zbek adabiyotida jamiyatdagi axloqiy muammolarni yoritish an’anasi qadimdan mavjud bo‘lib, bu masala ko‘plab yozuvchilar ijodida muhim mavzu sifatida namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, insoniylik, halollik, mas’uliyat, avlodlar o‘rtasidagi munosabat kabi masalalar zamonaviy nasrda alohida e’tibor bilan tasvirlanadi.

“Otoyining tug‘ilgan yili” qissasi ham jamiyat hayotidagi muhim axloqiy masalalarni yorituvchi asarlardan biri hisoblanadi. Asarda insonlar o‘rtasidagi munosabatlar, yosh avlodning hayotga bo‘lgan qarashlari va ma’naviy izlanishlari badiiy tasvir vositalari orqali ifodalangan. Qissadagi obrazlar orqali muallif jamiyatdagi axloqiy muammolarni ochib berishga intiladi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi “Otoyining tug‘ilgan yili” qissasida jamiyatdagi axloqiy muammolarning badiiy talqinini o‘rganish hamda asardagi Asqar obrazining axloqiy fazilatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iboratdir.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda adabiy asarni o'rganishda qo'llaniladigan bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi.

Birinchi, **badiiy tahlil metodi** asosida qissaning g'oyaviy mazmuni, obrazlar tizimi va badiiy vositalari o'rganildi. Ushbu metod asardagi axloqiy muammolarni aniqlash va ularning badiiy talqinini ochib berishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ikkinchi, **qiyosiy tahlil metodi** yordamida qissadagi turli obrazlarning axloqiy qarashlari solishtirildi. Bu usul orqali qahramonlarning xarakteri va ma'naviy qiyofasi yanada aniqroq ochib berildi.

Uchinchi, **psixologik tahlil metodi** orqali qahramonlarning ichki kechinmalari, ruhiy holati va hayotiy qarashlari tahlil qilindi. Bu metod ayniqsa Asqar obrazining ma'naviy shakllanish jarayonini tushunishda muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, tadqiqot jarayonida adabiyotshunoslik nazariyasiga oid ilmiy manbalardan ham foydalanildi. Bu esa maqolaning ilmiy asoslanganligini ta'minlashga xizmat qildi.

Qissada jamiyatdagi axloqiy muammolar talqini

“Otoyining tug'ilgan yili” qissasida jamiyatdagi turli axloqiy muammolar badiiy obrazlar va voqealar orqali yoritilgan. Muallif asarda insoniylik, halollik, mas'uliyat va ma'naviy poklik kabi qadriyatlarning ahamiyatini ko'rsatishga intiladi.

Asarda ayrim qahramonlarning manfaatparastligi yoki befarqligi orqali jamiyatdagi axloqiy inqiroz holatlari tasvirlanadi. Bu holatlar jamiyatda ma'naviy qadriyatlarning zaiflashishi mumkinligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, asarda ijobiy fazilatlarni ifodalovchi obrazlar ham mavjud. Bunday obrazlar orqali muallif jamiyat taraqqiyotida axloqiy qadriyatlarning muhimligini ta'kidlaydi.

Qissadagi voqealar rivoji davomida qahramonlar turli hayotiy sinovlarga duch keladi. Bu sinovlar esa ularning axloqiy qarashlari va shaxsiy fazilatlarini sinovdan o'tkazadi. Muallif aynan shu jarayon orqali insonning haqiqiy ma'naviy qiyofasini ochib beradi.

Asqar obrazining axloqiy qiyofasi

Qissadagi muhim qahramonlardan biri bo'lgan Asqar obrazi asarning g'oyaviy mazmunini ochishda muhim rol o'ynaydi. U yosh avlod vakili sifatida tasvirlanib, jamiyatdagi axloqiy qadriyatlarga munosabatini namoyon etadi.

Asqar obrazi bir qator ijobiy fazilatlari bilan ajralib turadi.

Avvalo, u **halollik** va **rostgo'ylik** kabi fazilatlarni qadrlaydigan shaxs sifatida tasvirlanadi. U hayotda adolatli bo'lishga intiladi va yolg'on hamda nohaqlikni qabul qilmaydi.

Shuningdek, Asqar **mas’uliyatli** va **ma’naviy yetuklikka intiluvchi** inson sifatida namoyon bo’ladi. U o‘z harakatlari uchun javobgarlikni his qiladi hamda jamiyatda o‘z o‘rnini topishga harakat qiladi.

Asqarning yana bir muhim xususiyati — **adolatparvarlikdir**. U atrofidagi voqealarga befarq qarab turolmaydi va har qanday adolatsizlikka qarshi ichki norozilik bildiradi.

Bundan tashqari, qahramon **ota-onaga hurmat** va **oilaviy qadriyatlarga sodiqlik** kabi fazilatlarni ham namoyon etadi. Bu jihatlar uning ma’naviy yetuk shaxs sifatida shakllanayotganini ko‘rsatadi.

Asqar obrazi orqali muallif yosh avlodning ideal axloqiy qiyofasini yaratishga intiladi.

Badiiy tasvir vositalari

Qissada axloqiy muammolarni yoritishda turli badiiy vositalardan foydalanilgan. Muallif dialog, monolog va psixologik tasvir kabi usullardan samarali foydalanadi.

Dialoglar orqali qahramonlarning dunyoqarashi va axloqiy qarashlari ifodalanadi. Ichki monologlar esa qahramonlarning ruhiy kechinmalarini ochib berishga xizmat qiladi.

Shuningdek, muallif ayrim badiiy detallar orqali ham asarning g‘oyaviy mazmunini kuchaytiradi. Bunday detallar qahramonlarning ruhiy holatini yanada chuqurroq ifodalash imkonini beradi.

Badiiy tasvir vositalarining samarali qo‘llanishi asarning estetik qiymatini oshiradi hamda o‘quvchiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi.

Tadqiqot natijalari

Tadqiqot natijasida quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi:

- Qissada jamiyatdagi axloqiy muammolar badiiy obrazlar orqali chuqur ifodalangan.

- Asqar obrazi yosh avlodning ma’naviy qiyofasini aks ettiruvchi muhim badiiy timsoldir.

- Asarda halollik, adolat, mas’uliyat va ma’naviy poklik kabi qadriyatlar muhim o‘rin egallaydi.

- Muallif psixologik tasvir usullaridan foydalanish orqali qahramonlarning ichki dunyosini ochib berishga muvaffaq bo‘lgan.

- Qissa yoshlar tarbiyasida muhim badiiy manba sifatida xizmat qilishi mumkin.

Xulosa

“Otoyining tug‘ilgan yili” qissasi jamiyatdagi axloqiy muammolarni yoritishga bag‘ishlangan muhim badiiy asarlardan biridir. Asarda insoniylik, halollik, mas’uliyat va ma’naviy qadriyatlar masalasi chuqur badiiy talqin etilgan.

Qissadagi Asqar obrazi yosh avlodning ma'naviy qiyofasini ifodalovchi muhim timsol sifatida namoyon bo'ladi. Uning halolligi, adolatparvarligi va mas'uliyatliligi jamiyat uchun muhim axloqiy fazilatlar sifatida tasvirlangan.

Shunday qilib, mazkur qissa nafaqat badiiy qiymatga ega asar, balki yosh avlodni ma'naviy yetuklik ruhida tarbiyalashga xizmat qiluvchi muhim adabiy manba hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov N. **O'zbek adabiyoti tarixi.** – Toshkent: O'qituvchi.
2. Umurov H. **Badiiy tahlil asoslari.** – Toshkent: Akademnashr.
3. Yo'ldoshev Q. **Adabiyotshunoslik asoslari.** – Toshkent: Yangi asr avlodi.
4. Qo'shjonov M. **Adabiyot nazariyasi.** – Toshkent: Fan.